

El número 9
d'Adams Road

La casa d'Alice

La mansió on es van refugiar celebritats d'arreu del món

En una casa de luxe, propietat d'una família d'industrials, Alice Roughton va acollir durant cinc dècades a fugitius de guerres i dictadures d'arreu del món, convertint la mansió en un centre de creació artística i llar de futurs premis Nobel.

L'estiu del 1940,

l'angoixa de la guerra tenallava Anglaterra. La gent vivia amb por que els nazis envaïssin el país, i es protegien com podien dels bombardejos que omplien les ciutats de destrucció. El Govern de Churchill dedicava molts esforços a les accions bèl·liques, però no oblidava l'atenció a la població. Londres s'havia convertit en un lloc perillós. Era el principal objectiu dels atacs ene-

mics, i també era el lloc que patia més la manca d'aliments per culpa de l'aïllament del país. És per això que molta gent va deixar la ciutat i va buscar refugi a llocs més segurs, al camp, on eren més improbables els bombardejos i més fàcil trobar menjar. Arreu del país, les cases buides o amb molt d'espai disponible s'havien d'oferir al Govern perquè les poguessin aprofitar les persones desplaçades. L'humanista Alice

Roughton feia un any que havia obert les portes de la seva mansió de Cambridge a la gent que ho necessitava. Amb un sol matís: no va esperar que el Govern li enviés les persones, ella ja es va preocupar de trobar les que més li encaixaven amb el seu projecte vital i polític. I això incloïa no només anglesos que fugien dels atacs de la capital, sinó també gent de la cultura amenaçats per Hitler o Franco.

Així, la casa enorme i elegant del número 9 d'Adams Road, a Cambridge, es va omplir de persones que parlaven anglès, alemany, català, castellà..., que tenien gana i por però sobretot set de llibertat en una Europa opressiva i plena de mort. Allà compartien taula i conversa, hi podien crear i recuperaven la calma. Sense judicis. Sense pressió. Sense haver de pagar res. S'hi estaven fins que podien reconduir la

seva situació, i quan se n'anaven, altres persones perseguides ocupaven el seu lloc a les habitacions i a la taula comuna. Al cap de cinc anys, la Segona Guerra Mundial es va acabar. Però la casa de l'Alice mai més no va deixar de ser un refugi.

Una família de dones fortes

L'Alice havia nascut el 1905 en una família burgesa, d'industrials i científics.

La mare, Mariana Siemens, era membre de la branca anglesa de la família industrial Siemens. El pare, Bertram Hopkinson, també provenia d'una nissaga d'industrials importants de Manchester, i era fill de John Hopkins, un científic molt rellevant, que el va encaminar a seguir els seus passos universitaris: llicenciat en matemàtiques i dret, va esdevenir un membre preeminent de l'elit intel·lectual de Cambridge.

L'àvia d'Alice, Evelyn, al
jardí d'Adams Road el 1920

EL REFERENT: UNA ÀVIA ALTRUISTA

Evelyn Hopkinson, àvia paterna de l'Alice, havia estat una gran dama victoriana molt atenta a les obres de caritat. La bicicleta de la foto pertanyia a Maya Picasso, filla del genial pintor, que va arribar a la casa el 1952.

Alice i el seu fill Geoffrey el 1929

Alice i la seva mare

Alice

Rosemary Roughton
Cambridge 1918

L'ÀLBUM FAMILIAR

Filla i néta d'industrials, l'Alice era descendent de la branca anglesa de la família Siemens, d'una banda, i del científic John Hopkins, de l'altra.

Malgrat els títols universitaris, les riqueses i les bones relacions amb el poder que sempre van tenir, la família era un punt iconoclasta. Mai no van posar en dubte la vàlua de les dones, que es van poder realitzar personalment, van estudiar i se'ls va permetre exercir el seu poder més enllà de l'àmbit privat —a diferència del que era norma en aquella època. I políticament va ser freqüent una certa heterodòxia —sobre el paper de l'Església, per exemple. L'Alice va ser una digna hereva d'aquesta cultura familiar i qui la va portar més enllà. Conscient dels privilegis, els va aprofitar per servir els seus ideals. Era la versió moderna de la seva estimada àvia Evelyn, una gran senyora victoriana que havia dedicat molt de temps i diners a donar servei als més desfavorits (especialment a les noies que arribaven soles a Londres: les acollia en alguna de les

seves fundacions i les ajudava, preocupada perquè no caiguessin en la prostitució). A diferència de l'Evelyn, l'Alice no estava interessada a fer caritat, sinó justícia social.

Contra la guerra

Si les inquietuds socials li venien de sèrie, l'antimilitarisme va ser una incorporació pròpia. Hi va arribar per raons ideològiques, però també hi van influir molt les desgràcies familiars durant la Primera Guerra Mundial. El seu oncle més jove, Cecil, ferit en una batalla, va morir després d'una llarga agonia a la casa del costat de l'Alice. Però el pitjor va arribar el 26 d'agost del 1918, quan tenia tretze anys: el seu pare va morir en estavellar-se amb l'avió militar que pilotava. Havia passat la guerra investigant per perfeccionar armament i els mateixos avions que tant li agradava pilotar. Contribuir a la guerra no li suposava cap dilema moral; segurament ho considerava una tasca patriò-

tica gratificant, coherent amb l'educació que havia rebut. Però si mai l'Alice havia pensat que la guerra pogués tenir cap benefici, aquell dia d'estiu va oblidar la idea per sempre.

No va ser cap consol que la seva mare rebés una nota de condol dels reis d'Anglaterra. Ni tampoc que el funeral fos un esdeveniment d'alt nivell, en què van assistir nombroses personalitats del món polític i científic, incloent-hi la dona de Charles Darwin. Per a aquella noieta ben educada de cabells rossos i rinxolats, la més gran de set germanes igualment ben educades amb cabells rossos i rinxolats, el món que coneixia s'havia ensorrat. I el seu futur no es podia basar simplement en el fet de fruir de les comoditats de la seva posició social. Ja no.

Torna el malson

I vint anys després, quan el dolor per la mort del pare ja s'havia convertit en un company discret per a l'Alice, va tornar

la guerra a Europa. Llavors era metgessa general i psiquiatra, i vivia a Cambridge amb el seu marit —catedràtic de la Universitat— i dos fills petits. El desig de transformar la societat l'havia acompanyada sempre, i des dels anys trenta es definia com a socialista marxista. Però no era una dona de teoria i de vida política, sinó d'acció. I el 1939 va trobar la seva via. Va decidir que les portes de la mansió d'Adams Road estarien sempre obertes; que a la cuina sempre hi hauria el forn encès perquè no faltés mai un plat a ningú, i que els llits no serien mai un problema: quan s'hi acumulava massa gent, sempre es podia habilitar una sala (i a ella no li va fer mai mandra anar a dormir al jardí, sota les estrelles).

Aquest canvi de rumb, que deixava enrere la vida convencional i plena de formalismes que sempre li havia

Durant cinquanta anys va acollir refugiats de tota mena: republicans espanyols, jueus, soldats alemanys, hongaresos i xilens

fet nosa, va provocar la fi de la vida familiar. Els fills, Geoffrey i Rosemary, que havien estudiat en internats des de petits, tenien clar que no serien mai la prioritat de la mare. I Jack Roughton, el marit, més conservador, va respectar el projecte de l'Alice i no li va posar pegues per ocupar la casa, però la parella no va trigar a fer vides separades.

Quan van arribar els primers refugiats —bàsicament anglesos però tam-

bé un grup d'alemanys—, la doctora Roughton els va rebre vestida amb una granota blava de mecànic, la seva indumentària habitual. Si l'hagués vist la seva àvia, coneguda per vestir amb elegància i portar sempre grans barrets, hauria tingut un disgust, però segurament no s'hauria sorprès: la néta sempre havia demostrat un gran caràcter, ben bé igual que ella.

Un consell de ministres porcí

L'organització d'Adams Road no era tasca fàcil, i menys tenint en compte que l'amfitriona, que era responsable mèdica d'un districte de la ciutat, passava moltes hores fora de casa. Però mai no hi van faltar mans per aconseguir que tot rutllés. Durant un temps, la intendència de la trentena d'habitants de la casa va ser cosa de les *senior ladies*, un grup de refugiades d'una certa edat que s'ocupaven de tot. Entre elles destacaven la Nelly, l'única tieta paterna que li quedava a l'Alice, i que va viure amb ella fins que es va suïcidar el 1953; la Sophie, una tia materna; una francesa a qui anomenaven *mademoiselle*, i una pintora, divorciada d'un general. Les diferències de caràcters i valors de tota la gent que vivia a Adams Road feien inevitables algunes tibantors, però habitualment hi regnava el bon ambient. De fet, aquell primer estiu, un dels refugiats va escriure que aprofitant la calor es banyaven al sortidor del jardí, entre crits i rialles, i fruïen d'una "veritable vida arcadiana".

Aquell jardí, creat per al gaudi estètic i l'ostentació, va canviar per acollir un hort i alguns animals: ànecs, gallines, porcs (coneguts com a *consell de ministres*) i vaques. Se n'ocupaven el jardiner Sid, únic empleat que quedava a la casa, i la Frances Walls, una londinenca analfabeta que va viure a la casa seixanta-cinc anys. I no era rar veure-hi la mestressa amb algun dels seus pacients amb problemes mentals, a qui receptava treballar al camp com a part del tractament. Fins i tot en alguna ocasió s'hi van enfangar soldats alemanys presoners en un camp proper, a qui deixaven sortir algunes estones. Ella no veia cap contradicció en ajudar-los: eren persones que patien.

El 1942, l'economista J. Maynard Keynes va trucar a l'Alice per demanar-li un favor: acollir la companyia

Els convidats de l'Alice

Durant dècades, per Adam's Road van passar-hi joves talents que, any més tard excel·lirien en tots els camps: científic, artístic i polític. I no van escassejar futurs premis Nobel.

James Watson: premi Nobel de medicina pel descobriment de l'estructura de doble hèlix de l'ADN.

Robert Gerhard: un dels compositors catalans més rellevants del segle XX. A més de música clàssica, va innovar component música electrònica des dels anys 50.

Peter Wright: coreògraf britànic eminent. Va dirigir el Birmingham Royal Ballet. Molt premiat i membre de l'Orde de l'Imperi Britànic.

Kurt Jooss: ballari expressionista i coreògraf, creador de la dansa-teatre. Se'l considera un dels fundadors de la dansa moderna alemanya.

Stephen Hawking: físic i divulgador britànic, famós per les seves teories sobre els forats negres i per obres com *Breu història del temps*.

Elias Bredsdorff: escriptor i professor, va ser líder estudiantil a Dinamarca i durant l'ocupació nazi va formar part de la resistència i es va haver d'exiliar.

Benjamin Britten: compositor, director i pianista britànic. Va esdevenir molt rellevant com a compositor d'òperes.

Martin Ryle: físic i astrònom real. Va liderar la detecció de senyals de ràdio a l'espai i això li va fer guanyar el Nobel de física.

Maya Picasso: segona filla de Pablo Picasso, que la va pintar en moltes obres. La mare era Marie-Thérèse Walter, model del pintor.

Joe Reindorf: en els anys 70 va esdevenir fiscal general de Ghana.

Ernest Rutherford: premi Nobel de química pels seus descobriments en el camp de la física nuclear i l'estructura bàsica de l'àtom.

Entrevista a Xavier Muñoz, historiador “En aquell casalot s’hi respirava llibertat”

Com vas anar a parar a casa de l’Alice Roughton?

Quan tenia 22 anys vaig anar a Cambridge a veure uns amics, i en dos o tres dies van decidir enviar-me a casa “d’una coneguda de la mare”. Jo no sabia res de l’Alice, i vaig quedar fascinat. Resulta que la meua mare l’havia conegut en els anys 60, quan va començar a estudiar Filologia Anglesa i va anar a Cambridge amb el meu pare. Quan eren allà van anar a l’open house que feia l’Alice cada diumenge a la tarda, llavors tot-hom podia anar a lliurement a casa seva a menjar, a parlar... Si els meus pares m’ho havien explicat, jo no hi havia parat atenció. Em va agradar tant que hi vaig tornar diversos estius.

Com era l’Alice?

Era un personatge molt interessant des de molts punts de vista. El més important és el seu testimoni vital, altruista i humanista. Quan jo la vaig conèixer ja era molt gran, estava en un moment de decadència vital. Però el que havia creat continuava allà. Aquell casalot on hi havia llibertat, on hi havia gent de tot arreu, amb aquell personatge per allà, discreta però amb molta personalitat, que produïa un equilibri, un ordre sense autoritarisme... Era una persona de tracte més aviat fred, encara que després vaig descobrir que també havia viscut grans passions. I era una persona amb molts interessos vitals: és una psiquiatra que ajuda els seus malalts, una activista antinuclear, una militant contra l’especulació urbanística...

No buscava reconeixement?

No, i això la feia especial. Era una dona d’idees progressistes, d’esquerres, avançada a la seva època. Ajudava a tothom qui patia, començant pels refugiats, que ara és un tema d’actualitat però que

s’ha produït sempre. Va començar a rebre refugiats de la Segona Guerra Mundial, el 1956 venien d’Hongria... Va rebre jueus perseguits pels nazis i també soldats de l’exèrcit de Hitler. No preguntava gaire. Ho feia per humanisme. De fet, la veig franciscana, encara que ella simpatitzava amb el marxisme. I aplicava una socialització total a casa seva.

Com era l’ambient a la casa?

Vaig tenir la sensació que aquella casa estava fora de les misèries humanes, que hi havia una certa felicitat col·lectiva, sense categories socials ni diferències d’edat. Allà hi podia passar de tot, s’hi havia fet música, teatre, s’hi cultivava l’amistat... Per mi és un exemple que hi pot haver un món millor.

SENSE RESTRICCIONS

A Adams Road tothom hi era benvingut, no només artistes: a la foto de sota, al centre, soldats alemanys refugiats en un camp proper, vestits de paisà.

Cambridge

de ballet Jooss, perseguida a l’Alemanya nazi perquè alguns dels seus membres eren jueus. A l’Alice no li agradava Keynes perquè era elitista i presumtuós, però li va caure bé de seguida Kurt Jooss, el líder del grup. Els ballarins s’havien escapat de la Gestapo pels pèls, fingint que marxaven de gira, però el Govern britànic els havia confinat a l’illa de Man, per desconfiança amb els fugitius alemanys. Quan en van poder sortir, l’Alice els va rebre amb els braços oberts i els va oferir l’Oak Room, una sala gran, per assajar. Aviat, però, en van treure molt més profit: van començar a fer classes als joves de la ciutat, i més tard va ser un espai de creació amb un altre assidu de la casa, el compositor català Robert Gerhard.

Gerhard s’havia exiliat amb la seva esposa a la fi de la Guerra Civil i va anar a parar a Cambridge gràcies a una beca al King’s College. De seguida es van fer grans amics amb l’Alice, que el volia ajudar a introduir-se en la intel·lectualitat local. Conscient de les dificultats econòmiques que passaven, va encarregar al Roberto, com es feia dir a Anglaterra, que fes classes de llatí al seu fill Geoffrey i de castellà a la Rosemary. Convençuda que Gerhard i Jooss tenien un enorme talent i que junts podien fer grans coses, els va animar a treballar plegats. No van tardar gaire a aparèixer els resultats: Pandora, una peça de ballet dedicada a la seva

L’Alice el 1982

mecenes, estrenada el 1944 a Cambridge.

Els que van viure aquella època no només en recorden els assajos i les classes, sinó també les nits animades gràcies als còctels que feien els ballarins alemanys. Va ser l’època dels Sunday Evenings: sopars on podia anar-hi lliurement qui volgués i convidar-hi qui fos. S’hi menjava —després d’un gotet de xerès com a aperitiu—, es bevia i es conversava, i s’hi podia escoltar música en un ambient relaxat i alegre.

Portes obertes

Amb l’arribada dels primers refugiats, el marit de l’Alice s’havia començat a sentir fora de lloc a casa seva, i el 1940 va aprofitar una proposta per anar a fer investigació a la Universitat Harvard. S’hi va endur els fills i, en tornar al cap de quatre anys, van trobar que la seva llar havia desaparegut per sempre. Hi tenien lloc però la seva intimitat no era important. Els refugiats, els estudiants, els amics i els amics dels amics hi tenien accés il·limitat. La mestressa havia fet pintar a la porta d’entrada “Please, walk in” (‘si us plau, entreu’) i havia llençat totes les claus. Si algú li preguntava què passaria si entrava un lladre, responia tranquil·la: “el perdonarem”. Jack Roughton no se

sentia identificat amb tal forma de vida, però algun dels seus alumnes, com el futur premi Nobel de química Aaron Klug, va viure-hi una temporada.

Tothom hi era benvingut, i totes les campanyes reivindicatives de caràc-

Es es negar a visitar l’Espanya franquista, però va viatjar per la Catalunya del Nord i és possible que ajudés a Pau Casals

ter progressista també. L’Oak Room sempre bullia: quan no s’hi feien espectacles (amb dos pianos de cua a disposició), s’hi podien trobar mítings en contra de la guerra nuclear, reunions per salvar el nucli antic de Cambridge o qualsevol altra mena de campanya —molt remarcablement Save Europe Now, de suport humanitari a la població alemanya durant la postguerra, i les del grup pacifista Newnham Against the Bomb, entre els quals hi havia Stephen Hawking. La intolerància hi estava vetada: era un espai lliure de discriminacions on estrangers, homosexuals i perseguits de qualsevol causa justa hi trobaven refugi. Ho va ser per a la parella de músics Benjamin Britten i Peter Pears, innovadors en l’art i valents en la defensa de la seva relació. I també ho va ser per als músics ghanesos Joe Reindorf i Henry Sekvi, que anys després van ocupar alts càrrecs polítics al seu país.

A l’Alice Roughton no la perseguia ningú —de fet, tenia totes les portes obertes gràcies a la posició social de la seva família— i el seu compro-

mís polític va fer que no visités Espanya mentre Franco hi va governar. En canvi, va fer un viatge per la Catalunya Nord amb la dona de Robert Gerhard, i és possible que ajudés econòmicament a Pau Casals. Fins va ser amiga de l’hinduista mallorquí Joan Mascaró, mestre espiritual dels Beatles, en la seva època orientalista.

El 1952 va arribar una estudiant especial: Maya Picasso, filla del pintor i Marie-Thérèse Walter. Tenia setze anys i els seus pares conside-

raven que no dominava prou bé l’anglès. Durant els dos mesos que va passar a Cambridge va conviure amb estudiants francesos, suecs i polonesos que fugien de la repressió soviètica, de manera que no sabem si va millorar la llengua, però va ser una gran experiència vital que sempre va recordar amb nostàlgia.

Molta festa i més refugiats

Quan va arribar la Maya, el fill de l’Alice, en Geoffrey, estava en l’edat de voler passar-s’ho bé, com tots els nois i noies que s’instal·laven a casa. Però la relació amb la mare no era fàcil: tolerava les festes que organitzava el noi, però no li feia gràcia l’abús d’alcohol. Mai no va tenir la temptació d’afirmar que amb tanta festa “no farien res a la vida” i el cert és que un dels habituals als saraus va ser l’americà James Watson, un dels descobridors de l’ADN i guanyador del Nobel de medicina.

Continuaven arribant refugiats: el 1956 va ser el torn d’una cinquantena d’hongaresos que fugien de la invasió soviètica, acomodats a l’Oak Room fins que va trobar allotjament i feina per a cadascun d’ells; i, després del cop d’estat de Pinochet, van fer-hi cap víctimes de la dictadura com Álvaro Bunster, amic de Pablo Neruda, a qui Allende havia nomenat ambaixador de Xile a Anglaterra dos anys abans de ser derrocat, el 1973.

L’Alice Roughton va mantenir el seu compromís durant més de cinquanta anys, fins que va morir el 1995 i les claus van tornar als panys de la casa. L’experiència comunitària i el somni liberal i humanista del número 9 d’Adams Road s’havia acabat. ¶

PER SABER-NE MÉS... L’únic llibre que explica l’experiència comunitària d’Adams Road és el de Xavier Muñoz, *Alice’s. La història social i familiar d’una peculiar doctora humanista en el Cambridge del segle XX*. Barcelona, L’Art de la memòria edicions, 2018. Altres llibres que en parlen són de tipus memorialístic: Robert Graves, *Adiós a todo eso*. Barcelona, RBA, 2010; Jane Hawking, *Hacia el infinito*. Barcelona, Lumen, 2016. Per al context històric: Eric Hobsbawm, *Años interesantes: una vida en el siglo XX*. Barcelona, Crítica, 2006.

AGNÈS ROTGER
escriptora

XAVIER MUÑOZ
historiador